

linkybė dar negarantuoja *p* teisingumo. Vadinasi, teigimas, kad *p*, jeigu *p* yra akivaizdu, (t. y. jeigu *p* laikoma „*p*“ paradigma, pavyzdžiui), patenkindamas pirmąją sąlygą, įtraukia ir pačią paradigminę situaciją kaip vieną iš daugelio galimų *p* teigimo pagrindų.

Įsivaizduokime, pavyzdžiui, du žmones vaikštinėjančius po parką ir kalbančius apie medžių rūšis ir tarkime, kad vienas iš jų, rodydamas į kurį nors medį, ištaria: *Tai – medis*. Kokios reakcijos galima laukti iš jo pašnekovo? Tas pašnekovas gali paprasčiausiai nesuvokti to sakinio kaip teigimo, laikydamas teiginį tiek akivaizdžiu, kad jo tvirtinimas netenka prasmės, ir todėl pagalvoti, kad kalbėtojas tik demonstruoja kalbos mokėjimą, t. y. atlieka lokucinį aktą. Tačiau tuo atveju, jeigu klausytojas priima tą pasakymą kaip teigimo ilokucinį aktą, jis tuo pačiu turi pripažinti, kad situacija nėra akivaizdi ar normali (pavyzdžiui, laikyti kai kuriuos medžius dekoracijos ar mirazho elementais ir pan.). Kitaip tariant, tam, kad ištartas sakinys galėtų atlikti ilokucinę teigimo funkciją, situacija turi būti

laikoma bent minimaliai problemine. Tai nereiškia, kad normaliose ar paradigminėse situacijose teiginys beprasmiškas. Priešingai, – nors tos situacijos nefunkcionuoja viename lygyje su visais galimais sakinio teigimo pagrindais, kalbos vartotojų sutarimas jų atžvilgiu yra išankstinė kiekvieno teisingo ar klaidingo teiginio sąlyga.

Sakinio teisingumo ir jo teigimo sąlygų dialektika reiškia kalbos pažintinės ir komunikacinės funkcijos dialektiką. Pastarosios funkcijos redukavimas į pirmąją tolygus kalbos kaip bendravimo priemonės neigimui. Sutarimo, konvencijos elementas, pasireiškiantis kaip kiekvienos išraiškos vartojimo norma arba taisyklė, būtinas jau vien dėl to, kad kalba yra socialinės žmogaus veiklos priemonė ir rezultatas. Pasitaikanti pažiūra, kad kalbos pragmatinio funkcionavimo tyrinėjimas gali duoti tik kalbinio „etiketo“ taisyklės, tėra išraiška to supaprastinto požiūrio į kalbą, kurio tik dabar pradeda atsisakyti.

Algirdas Degutis

PRIEBALSIAI *d' t' ir g' k'* PIETŲ LIETUVOJE

1951 m. Dieveniškėse, Šalčininkų raj. esu pastebėjęs priebalsių *d' t' ir g' k'* virtimą į *g' k'*. Vėliau tą patį pastebėjau ir kitose pietinių džiukų šnektose: Kabeliuose, Kapčiamiestyje, Veisiejuose, Punske (Lenkijoje), Ratnyčioje, Švendubrėje prie Druskininkų, Onuškyje, Rimšėje, Pelesoje (Baltarusijoje), Gervėčiuose (t. p.), Azierkuose (t. p.) ir kt. Tuomet daugiau kaip prieš 20 metų dar suradau nelankiusių mokyklos senelių, kurie šiuos priebalsius vertė visai nuosekliai. Dabar daugumas jų išmirė.

Šis priebalsių virtimas dvejopas: pirmą, prieš priešakinės eilės balsius *i, e, é*, dvibalsius *ie, ei*, kartais ir *iau (eu)* ir supriešakėjusius *-ia, -io, -iu* – priebalsis *d'* virsta į *g'* ir *t' į k'*; gaidys > *gai-gys*¹, vandenis > *vangenio*, dėdė > *gégė*, diena > *giena*, tiltas > *kiltas*, bitė > *bikė*, teta > *keta*; antra, *g' > d' ir k' > t'* irgi prieš priešakinės eilės ir supriešakėjusius balsius ir dvibalsius: *rugiai > rudiai*, kirvis > *tirvis*. Jaunesni asmenys ar pavieniai seniai šį virtimą neretai maišo – „painioja“ priebalsius ir prieš kietuosius balsius: bėga > *bėda*, žmogus > *zmodus*, vilkas > *viltas*, sako > *sato*. Kartais šis virtimas būna ne visiškai: tariami palataliniai garsai *š* – tarp *d' ir g'*, *o k* – tarp *š' ir k'*. Vietomis šis virtimas sutampa su *s, z* tarimu vietoj *š, ž* – sakoma: *sirgelė* “širdelė”, *zogelis* “žodelis”, *sakukė* “šakutė”.

Pirmojo vartimo pavyzdžių (rišlaus teksto – tautosakos ar šiaip posakių) surinkau keletą šimtų puslapių, antrojo – žymiai mažiau. Keliasdešimt šio vartimo pavyzdžių yra paskelbęs

¹ Pavyzdžiai pateikiami taip, kaip jie buvo užrašyti „lauko sąlygomis“ (t. y. paprasta rašyba).

J. Otrebskis², yra jų paskelbta ir „Dieviškių“ leidinyje³. Taip pat po keletą pavyzdžių pateikia Z. Zinkevičius⁴ ir tarmių chrestomatija⁵.

Pirmąsias žinias apie *s, z* vietoje *š, ž* pietų Lietuvoje pateikia E. Volteris 1911 m.⁶, o *t', d', k', g'* maišymas tepastebėtas mūsų dienomis. Čia pateiksime truputį to reiškinių pavyzdžių.

1. *d' > g', t' > k'*

Daiktavardžiai (*d' > g'*): *megi*, „medi“ (miške), *sogi* „sodi“, *giena* „diena“, *gievas* „dievas“, *gešra* „dešra“, *giegei* „diedei, dėdei“, *raigės* „raidės“, *gygytojas* „gydytojas“, *girvelį* „dirvelį“, *girdela* „dirglė“, *giedukas* „diedukas“, *žiegeliai* „žiedeliai“, *pusgienį* „pusdienį“, *prievargėlių* „prievardėlių“, *mungierėlius* „mundierėlius“, *aukėklų* „aukėklų“, *begėgė* „begėdė“, *bungelė* „bundelė“, *gebesėlis* „debesėlis“, *gegimai* „degimai“, *gevyniabrolia* „devyniabrolia“, *vuogega* „vuodega“, *aruogėlin* „aruodėlin“, *epigėmės* „epidėmės (kapinės)“, *seragėlė pakrikdėlė* „seredėlė pakrikdėlė“, *skrugėlus* „skrudėlė“, *susiegėliai* „susiedėliai“; (*t' > k'*): *jaukis* „jautis“, *kiltas* „tiltas“, *kinklus* „tinklus“, *tvarki* „tvarti (tvartė)“, *klėkis* „klėtis“, *paki* „pati“, *pirkin* „pirtin“, *dankis* „dantis“, *nekies* „neties“, *švenkie* „šventė“, *mirkies* „mirties“, *giraiki* „giraiti“, *kakė* „katė“, *paukškė šmaukškė* „paukštė šmaukštė“, *Skepas* „Stepas“, *kinginys* „tinginys“, *nekikėliai* „netikėliai“, *pu kino* „putino“, *skiklėlio* „stiklėlio“, *penkinėliais* „pentinėliais“, *paklotaiķ* „paklotaitį“, *papažaskin* „papažastin“, *savaikį* „savaitį“, *ankelė* „antelė“, *bukelys* „butelys“, *draugaikė* „draugaitė“, *kelukas* „telukas“, *slankskėliai* „slankstėliai“, *kybirkškės* „kūbirkštės“, *grėblykškėlis* „grėblykštėlis“.

Būdvardžiai (*d' > g'*): *meginis* „medinis“, *kalėginė* „kalėdinė“, *gargesnio* „gardesnio“; (*t' > k'*): *balki* „balti“, *kikros* „tikros“, *praski* „prasti“, *skaiski* „skaisti“, *skipriausias* „stipriausias“, *svėkimas* „svetimas“, *turkingas* „turtingas“.

Įvardžiai (*t' > k'*): *kiej* „tiej“, *kiem* „tiem“, *kikiem* „kitiem“.

Skaitvardžiai (*d' > g'*): *gevyni* „devyni“, *gevintas* „devintas“, *gvejas* „dvejas“; (*t' > k'*): *sapkynius* „septynius“.

Veiksmažodžiai (*d' > g'*): *gygo* „dygo“, *gyrbė* „dyrbė (dirbo)“, *laigė* „laidė“, *insibegi* „insibedi“, *paduogi* „paduodi“, *neišeigi* „neišeidė“, *neišėgi* „neišėdė“, *atkasgi* „atkasdė“, *ingiesi* „indėsi“, *gaugie* „gaudė“, *giegia* „diegia“, *siegiadama* „sėdėdama“, *prigengta* „pridengta“, *geda* „deda“, *gega* „dega“, *ėgei* „ėdei“, *gimegi* „gimdei“, *augėm* „audėm“, *ataigė* „ateidė“, *kegaugė* „tegaugdė“, *gėsis* „dėsis“, *pagėtūt* „padėtūt“, *nesglauė* „nesglaudė“, *pagulgė* „paguldė“, *rėgėsi* „rėdėsi“, *skaugė* „skaudė“, *patupgė* „patupdė“, *paskangė* „paskandė“, *paskandino* „atmušė“, „atmušdė“, *pasmaugysim* „pasmaudysim“, *nesūgyta* „nesūdyta“, *atlyginčia* „atlydinčia“, *gimino* „gimdino“, *gyvijas* „dyvijas“, *rėgydama* „rėdydama“, *varginam* „vardinam“, *kugenam* „kudenam“, *sėgėtūt* „sėdėtūt“, *skaugėjo* „skaudėjo“; (*t' > k'*): *kyli* „tyli“, *kikris* „tikrys“, *pasikinkma* „pasitinkma“, *sukinsta* „sutinsta“, *apkyasia* „aptyasia“, *supranki* „supranti“, *barkī* „barti“, *ėski* „ėsti“, *gulki* „gulti“.

² Otrebski J. Gramatyka języka litewskiego, t. 1. Warszawa, 1958, s. 352–357; „Lingua posnaniensis“, 1959, t. VII, s. 341.

³ Dieviškės. V., 1968, p. 207–210.

⁴ Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos dialektologija. V., 1966, p. 139–140.

⁵ Lietuvių kalbos tarnės. Chrestomatija. V., 1970 (žr. tekstų pavyzdžius §§ 536, 604, 616, 634, 639).

⁶ Вольтер З. А. Следы древних прусов и их языка в Гродненской губ. — „Известия отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук“, 1912, т. XVI, кн. 4, с. 151–160.

⁷ Kaip rodo pavyzdžiai, išvirtus žiemsriebalsiams, prieš *ie*, *ie* dzūkavimo nebūna. Tačiau neretai dzūkavimas ir išlieka, pvz., *gievaicj* „dievaitį“ (menulį). Nuosekliausiai verčiama prieš *e*, *ė*, *ie*, silpniau prieš *i*.

kelki „kelti“, *pirkki* „pirkti“, *girkis* „girtis“, *rinkkis* „rinktis“, *nusilaiskik* „nusilaiskit“, *supranki* „supranti“, *akiduosiu* „atiduosiu“, *išbarskį* „išbarstę“ *pripraki* „pripratę“, *išsikieses* „išsitieses“, *atraskie* „atratie“, *skebis* „stebisi“, *gloskei* „glostei“, *atsiunkei* „atsiuntei“, *akeina* „ateina“, *nekejo* „netėjo, neatėjo“, *jaukė* „jautė“, *kverkškė* „kverkštė“, *skukė* „skutė“, *iššvinkė* „iššventė“, *rengkikės* „renkikės“, *belaukiankį* „belaukiantį“, *krypstankį* „krypstantį“, *bugynki* „budinti“, *stumgykie* „stumdytie“.

Prieveiksniai (*d* > *g*): *kasgien* „kasdien“, *šangie* „šiandien“, *gelko* „delko“, *kogel* „kodėl“, *gėkui* „dėkui“; (*t* > *k*): *arki* „arti“, *dabarkis* „dabartės“, *ikep* „itep, itaip“, *šikep* „šitep“, *keipo* „teipo“, *ke* „te“, *kegul* „tegul“, *kesta* „testa“, *kenai* „tenai“, *kik* „tik“, *kykiai* „tykiai“, *kikrai* „tikrai“, *ken* „ten“, *cike* „cite“, *darkės* „dartės, dabar“.

Prielinksniai: *gel* „dėl“, *kies* „ties“, *ties* „ties“, *kerpu* „terpu, tarp“.

Priebalsiams pasikeitus, skiemenų sandūrose susidaro geminatos: *varggienėlis* „vargdienėlis“, *pamiggyki* „pamigdyti“, *sušouggi* „sušaukdė“, *daikkelio* „daiktelio“, *dukkerys* „dukterys“, *dukkė* „duktė“, *gekkinės* „degtinės“, *nakkis* „naktis“, *pikybybes* „piktybes“, *nukikki* „nutikti“.

Kai kurie asmenys priebalsius taip pat pakeičia ir prieš *-iau*, *-iu*: *gimgiau* „gimdžiau“, *gloskiau* „glosčiau“, *neišsiklausgiau* „neišsiklausdžiau“, *iškrekiau* „iškrečiau“, *pamakiau* „pamačiau“, *pasisamgiau* „pasisamdžiau“, *sėgieu* „sėdėjau, skaikiau „skaičiau“, *sakraigiau* „skraidžiau“, *sustabgiau* „sustabdžiau“, *stakiau* „stačiau“, *apsivegiau* „apsivedžiau“, *prizagieiu* „prizadėjau“, *gyvakių* „gyvatių, gyvačių“, *bikių* „bičių“, *tarnaičių* „tarnačių“, *serbenkių* „serbenčių“, *paklokių* „pakločių“, *poukškių* „paukščių“, *varkius* „varčius“, *pasrėgius* „pasrėdius, pasrėdžius“.

Skirtingose ar net ir tose pačiose vietose atskirų asmenų kalboje įvairuoja – sako ma: *gėgį* ir *gėdį*, *dėdį*, *dėdę*; *gėdių* ir *gėgių*, *dėdžių*, *giemegėlis* ir *dziemėgelis* „diemedėlis“, *gigių* ir *gidzių*, *didžių*, *gigelis*, *gigelys* ir *dzigelis* „didelis“. Tačiau šie įvairavimai nežymūs – paprastai dėsningumas išlieka net vietovardžiuose ir pavardėse: *Gargynas* „Gardynas“, *Lazgijai* „Lazdijai“, *Muskeika* „Musteika“, *Roginia* „Rodūnia“, *Ukenoms* „Utenoms, Utenai“, *Vokiekijos* „Vokietijos“, *Marykė* „Martytė“, *Mikalauskaitė* „Mikalauskaitė“, *Paukštaitė* „Paukštaitė“. Prie dėsnio taikomi ir tarmėn atėję visai nauji žodžiai: *traukinys* *gizelis* „dizelis“, *ragijas* „radijas“, *stugentas* „studentas“, *vegėjai* „vedėjai“, *bangitai* „banditai“, *laikrogėlis* „laikrodėlis“, *aparakėlis* „aparateljis“, *parkijom* „partijom“, *piliekis* „pilietis“.

Apytikriai toje pačioje teritorijoje pastebimi vietoj *š*, *ž* ir *s*, *z* arba tarpiniai *š* *ž*: *lakstuke* *paukstuke* „lakštuje paukštute“, *sangien* „šiandien“, *sirgis* „širdis“, *ziegeliš* „žiedeliš“, *as po žmonis turėjau pazinkį* „aš po žmones turėjau pažintį“, *an žirgelio sėgėjo* „ant žirgelio sėdėjo“, *kėvulvio žamelės iskekėjo dukrelė* „tėvulvio žemelės ištekejo dukrelė“, *valgisiskas* „valdiškiskas“, *žūro* „žūro“, *kad viena akis tokia dzigelė* „didelė“, *vuzmokėj penkios gesimcius* „užmokėjo penkiasdešimtis“ rublių; *as gimis tūkstantis gėvyni simtai gesimtais* „aš gimusi galvankės kepurėlių“, *uždės* *ant galvaitės saugydami* „šaudydami“, *jou iseme tū kryzeukū is to kubilo, israikė tas karnas* „jau išėmė tą kryžiauką iš to kubilo, išraikė tas karnas“, *broliai kik žarėkit, kap sviesa iskiko* „broliai tik žiūrėkit kaip šviesa išliko“, *kėvulia sirgela* „tėvulia širdela“, *zagėki zagėjai, kekinai painki* „žadėti žadėjai, ketinai painiti“, *žogelio negirgėjo* „žodelio negirdėjo“, *graugi tavo širgelė* „graudai tavo širdelė“. Pasitaiko ir priešingo vertimo pavyzdžių: *rugiuš išariam* „rugius išariam“, *dvasia* „dvasia“, *džievas* „dievas“, *Keištučių* „Keistųjų“. *Parnesk myltų ir šilkčių* „parnešk miltų ir silkčių“, *šeniau žmogus* „seniau žmogus“, *zaninosi šeniou* „ženinosi seniau“, *zarijas pagešina* „žarijas pagesina“, *iš neišskubina* „jis nesiskubina“, *Vėlnias gaudė žuvis Azierkų azaran* „velnias gaudė žuvis Azierkų ežerė“. *Atvazau vėlnias su mužiku* „atvaziuo vėlnias su muzika“.

Kaip sakyta, vietoj kalbamųjų priebalsių atsiranda tarpiniai palataliniai garsai *ğ*, *ķ*: *ğingo* „dingo“, *raği* „ragi“, *pağirdė* „pagirdė“, *prağiejo* „pradėjo“, *ğiek* „dėk“, *ğiekui* „diekui, dėkui“,

giegie „dėdė“, skruželas „skrudėlės“, košel „kodel“, kėvū „tėvą“, mėkelius „metelius“, paukš-
kėla „paukštelė“, neišturkeliam „neišturteliams“, penkis „penkis“, imkike kargelį „imkite kardelį“,
mergaites mylėkį pragėjau „mergaites mylėti pradėjau“.

2. g' > d', k' > t'

Daiktavardžiai: adli „egle“, adlen „eglėn“, andlius „anglius“, dynnom „girnoma“, Mardis „Margis“, valdį „valgi“, traidį „treigi“, rudiai, rudių, rudius „rugiai, rugių, rugius“, diminė „giminė“, Dirdašiuose „Girdašiuose“, dyvenimas „gyvenimas“, dyvatės „gyvatės“, dyvulių „gyvulių“, sardybinius „sargybinius“, diemukės „giesmukės“, dainelės „delazingelius“, geležinkelius „delž-
telio „gelžkelio“, denerolas „generolas“; (k' > t'): ates „akes, akys“, artlys „arklys“, artlio, art-
lį, artliais „arklio, arklį, arkliais“; pirtlys „pirklys“, telias „kelias“, telnės „kelnės“, tiaulė „kiaulė“,
atmenį „akmenį“, dutterei „dukterei“, marštiniai „marškiniai“, motiniai „mokiniai“, motytoja „mokytoja“, tepeliušais „kepeliušais“, tepurį „kepurę“, Teršis „Keršis“, Drustinykai „Druski-
ninkai“, Merinėn „Merkinėn“, Votietija „Vokietija“.

Būdvardžiai: dirtus „girtus“, dyvū „gyvą“, deras, deri, derausį „geras, geri, geriausia“, gri-
tiniai „grikiniai“, pidesnis „pigesis“, delaziniai „geležiniai“, tytresnis „kytresnis“, telintais „ke-
lintais“, telinta „kelinta“, degužeta „gegužeta“, treiva „kreiva“, menti rudiai „menki rugiai“, svei-
ti dyvi „sveiki gyvi“.

Įvardžiai: kotis, koti, kote „kokis, koki, kokia“, tiba „kiba“, titas, titū, tici „kitas, kitą, kiti“,
titai „tiktai“, titap „kitaip“, tiet „tiek“, telį „keli“, tep „kep, kaip“, totis, totio, totių, totia „tokis,
tokio, tokių, tokia“.

Skaitvardžiai: teturi, tetorios, tetveri „keturi, keturios, ketveri“, teturiasdešimtis „keturias-
dešimtis“, penti „penki“, puspintolikto „puspenkiolikto“.

Veiksmažodžiai: dimiou „gimiau“, nudinėm „nuginėm“, dirdec „girdėt“, dirdejom „girdėjom“,
užjirdis „užgirdis“, padelūsk „pagalask, pagalask“, atdena „atgena“, dera, diere „geria, gėrė“,
radi „ragi“, valdyc „valdyt“, derbia „gerbia“, pavodė „pavogė“, dyvena „gyvena“, uždysiu „užū-
gysiu“, aitim „eikim“, laityc „laikyt“, lįstim „lįskim“, moti „moki“, pasatis „pasakys“, prasistyrė
„prasiskyrė“, nustindo „nuskendo“, tirta „kirto“, intiso „inkišo“, patintė „pakinkė“, titi „tiki“,
nustrido „nuskrido“, palaut „palauk“, lįst „lįsk“, duot „duok“, pastiela „paskirelė“, neraities „ne-
reikės“, šautes „šaukias“, sate „sakė“, nepatelsi „nepakelsi“, tepa „kepa“, tepino tas žuvis „kepino
tas žuvis“, išterta „iškerta“, netites „netikęs“, sutesa „sukesa, sukasi“, nespjaudytit „nespjaudykit“,
lantydavau „lankydavau“, užmotiesiu „užmokėsiu“, sujautė „sujaukė“, užplautė „užplaukė“, tai-
tės „taikės“, snetėjo „šnekėjo“, sutrautė „sutraukė“, užteiktas „užkeiktas“, as kap pasateu „aš
kaip pasakiau“.

Prieveiksmiai: diliai „giliai“, derai, derau „gerai, geriau“, daudiau, daudiausia „daugiau,
daugiausia“, serk nuderiausia „šerk n uogeriausia“, suntiau „sunkiau“, kapdi „kaipgi“, taidi „taigi“.

Tose pačiose vietose jaunesnioji karta šiuos priebalsius kartais išvertia ir prieš kietuosius
užpakalinius balsius. Čia jaunesni lyg nesėkmingai, netiksliai mėgdžioja senųjų tartį, pvz., daidys
„gaidys“, dalva „galva“, dudno „dugno“, merduom „mergom“, merdužėlį „mergužėlę“, Raidrodas
„Raigrodas“; daspadinė rudius pjaus „gaspadinė rugius pjaus“; atlūzo dabalas „atlūžo gabalas“,
lįstim danduj „lįskim dangun“, lautan „laukan“, systos „šyškos“, tarves „karves“, an taro „ant ka-
ro“, tumpį „kumpį“, viltas vaitū neša „vilkas vaiką neša“, žentlas „ženklas“, traštū „kraštą“, kurgus
„turgus“, dvarinintas „dvarininkas“, perlūnas „perkūnas“, es pastui „aš paskui“, tas tave primas
„kas tave priims“, vienuolita, dvylika, teturiolita, saptyniolita „vienuolika, dvylika, keturiolika
septyniolika“.

Veiksmažodžiai: audo „augo“, bieda „bėga“, danė „ganė“, daniau „ganiau“, uždeda „uždega“,
atsidulė „atsigulė“, duldō, dult „guldo, gult“, suvaldo „suvalgo“, lito „liko“, rinto „rinko“, tap-

sėjo „kapsėjo“, taraut „kariaut“, sutito „sutiko“, tuli „kuli“, nedrasēt „negrasēt“, tlausia „klausia“, patlausē „paklausē“, užeitim dulc „užeikim gult“.

Asmenys, verčių priebalsius, pasižymi ir kitomis retomis kalbos savybėmis. Jos tepaaiškės paskelbus visą užrašytąją šios rūšies medžiagą. Čia pateiksiu tik nedidelį pluoštelį pavyzdžių: „Jou paparinko visa nok mūs, kap pragėjau gyvenc (pradėjau gyvent). Tas dziedas papazėdojo dukkės (duktės) dziedo. Buvo gevynios (devynios) kumelės ir anos paapsikumeliavo*. Linus neša iš pirkelės (pirtelės) ir mina primnelėj (priemenėlėje). Sugegė mano pircis neturu kur dyvenc. (Sudegė mano pirtis, pirkia, neturiu kur gyventi.) Seno čės būlavo titap (Senais laikais būdavo kitaip). Dzvi mergiokes turėjau, tai paisdaviau (abi ištekinau). Nu rytož užgryto iš gyvakės stojos merga (už gi ryto iš gyvatės). Žmuonys užgirgieji, ka tū ir tū viseilių afferkie vilkalokais (Žmonės užgirdėję, kad tą ir tą vestuvę apvertė vilkalokais). Avvirto Juzulis jaučiu kap atsigērė vangenio iš jaučio pėdo (Avvirto Juzulis jaučiu, kaip atsigērė vandens iš jaučio pėdos). Darato gėj gėj vėlnias pilnū kluonū visokių javų (Dėlto dėjo dėjo vėlnias pilną kluoną visokių javų). Kiktai liko gesimta dukrelė galvelei paieškoti, sirgelai nuraminki (Tiktai liko dėšimta dukrelė galvelei paieškoti, širdelei nuraminti). Būlavo mergos vesulien suveilavo (Būdavo mergos vestuvėn suveidavo).

Kalbotyros mokslui būtina pažinti kas dar išlikę iš šios iki šiol menkai tetyrinėtos tarmės, nes ji gali būti labai archaiška. J. Otremskis šį priebalsių vartimo reiškinį mano esant jotvingių kalbos reliktu. Panašiai mano ir tarybinė kalbininkė T. Sudnik*. Ligi šiol kalbininkai jotvingių kalbos duomenis nustatinėdavo vien tik pietų Lietuvos vietovardžių. Šie priebalsių išvartimo reiškiniai išliko jotvingių gyventose žemėse, o tai skatina ypač jais susidomėti.

Jurgis Dovydaitis

СОГЛАСНЫЕ *t', d' и k', g'* В ЮЖНОЙ ЛИТВЕ

Резюме

В южных литовских диалектах нами обнаружены два явления: 1) смешение палатальных согласных *t, d и k, g* и 2) так называемое сакание: смешение шипящих и свистящих *š, ž и s, z*.

1) Смешение палатальных согласных *t, d и k, g* происходит во всех положениях, где они встречаются, напр.: *kėvas* (лит. *tėvas*) „отец“, *mokyna* (*motina*) „мать“, *vangenio* (род. п. *vandenio*) „воды“, *penki* (*penki*) „5“, *tiaulė* (*kiaulė*) „свинья“, *deras* (*geras*) „добрый“, *pavodė* (*pravogė*) „укрaли“, *tarvė* (*karvė*) „корова“, *tumelys* (*kumelys*) „жеребец“, *landų* (род. п. мн. ч. *langų*) „окна“. В связи с представленным выше смешением палатальных согласных *t', d'* и *k', g'* иногда появляются формы слов, в которых смешению подвергаются также и непалатальные *t, d и k, g*.

2) В этих говорах довольно часто вместо общелитовских *š, ž (š', ž')* произносятся *s, z* (*s, z*), напр.: *sasi* (*šeši*) „6“, *astuoni* (*aštuoni*) „8“; *as kap pasatiau* (*aš kaip pasakiau*) „я как сказал“, *tus zodzius izgirgį* (*tuos žodžius išgirde*) „услышав эти слова“.

Данные явления заслуживают пристального внимания, так как обнаружены на территории древних ятвяжских племен.

* Kraštotyra. V., 1971, p. 299–310.

* Судник Т. М. Заметки о литовско-белорусском двуязычии (на материале говора Гервят). Проблемы индоевропейского языкознания. М., 1964, с. 79–89.